

KASBIY TA'LIM DASTURLARINI MEHNAT BOZORI EHTIYOJLARIGA MOSLASHTIRISH MUAMMOLARI

RAXIMOVA GULI SULTONBOYEVNA

Milliy malaka tizimini rivojlantirish instituti bosh mutaxassisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirishning zamonaviy holati, mavjud muammolari va ularni bartaraf etishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Mehnat bozorida kasblar tarkibining o'zgarishi, yangi kompetensiyalarga bo'lgan talabning ortishi, raqamlashtirish jarayonlari hamda ish beruvchilar talablarining ta'lim mazmuniga yetarli darajada integratsiya qilinmasligi kasbiy ta'lim dasturlarini muntazam yangilab borishni taqozo etmoqda.

Kalit so'zlar: *kasbiy ta'lim, ta'lim dasturi, mehnat bozori, mehnat bozori ehtiyojlari, kasbiy standart, kasbiy kompetensiya, malaka talablari, ish beruvchi, tarmoq kengashi, amaliy tayyorgarlik, ta'lim mazmuni.*

KIRISH

O'zbekistonda kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish jarayoni bugungi kunda ta'lim siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Mazkur masalaning dolzarbligi shundaki, iqtisodiyotning texnologik yangilanishi natijasida ayrim kasblarning mazmuni o'zgarib, yangi faoliyat turlari va yangi kompetensiyalarga talab shakllanmoqda. Shu sababli kasbiy ta'lim dasturlarini uzoq vaqt davomida o'zgarmaydigan o'quv rejalari asosida tashkil etish mehnat bozoridagi real ehtiyoj bilan ta'lim natijalari o'rtasida tafovut paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin.

ASOSIY QISM

Kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish deganda ta'lim muassasasida o'qitiladigan mutaxassislik va kasblar, o'quv fanlari, amaliy mashg'ulotlar, ishlab chiqarish amaliyoti hamda shakllantiriladigan kompetensiyalarning iqtisodiyotda mavjud va istiqbolda kutilayotgan ish o'rinlari talablariga muvofiqlashtirilishi tushuniladi. Bunda asosiy mezon ta'lim oluvchining faqat diplom olishi emas, balki bitirgandan keyin real ish joyida talab qilinadigan vazifalarni bajara olishidir.

O'zbekiston tajribasida ushbu masala oxirgi yillarda alohida tizimli yo'nalishga aylandi. Buni faqat normativ hujjatlar emas, balki kasbiy ta'lim tizimida amalga oshirilgan amaliy o'zgarishlar ham tasdiqlaydi.

Kasblar tarkibini mehnat bozori talabiga moslashtirish

Kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozoriga moslashtirishning eng aniq ko'rinishlaridan biri talab past bo'lgan kasblarni qisqartirish va yangi kasblarni joriy etishdir.

Kasbiy ta'lim agentligining rasmiy hisobotida keltirilishicha, texnikumlarda tayyorlanayotgan talabi yuqori bo'lmagan 49 ta kasb tugatilib, 97 ta yangi zamonaviy kasb joriy etilgan. Shuningdek, kasblar klassifikatoriga xorijiy davlatlarning 15 ta xalqaro kvalifikatsiyasi va 41 ta zamonaviy kasb kiritilgan, 112 ta kasb chiqarilgan hamda 83 ta kasb nomi zamonaviylashtirilgan. Bu raqamlar ta'lim tizimining mavjud kasblar tarkibini mehnat bozoridagi o'zgarishlarga mos ravishda qayta ko'rib chiqayotganini ko'rsatadi.

Bu jarayonning ilmiy ahamiyati shundaki, ta'lim dasturini moslashtirish faqat mavjud o'quv dasturiga yangi fan qo'shish orqali emas, balki qaysi kasblarga ta'lim berish kerakligini qayta aniqlashdan boshlanmoqda. Agar iqtisodiyotda talab kamaygan kasb bo'yicha mutaxassislar tayyorlash davom ettirilsa, ta'lim tizimi bilan bandlik tizimi o'rtasidagi nomuvofiqlik kuchayadi.

2025-yil yakunlari: real miqyosdagi o'zgarishlar

Kasbiy ta'lim agentligining 2025-yil yakunlari bo'yicha rasmiy hisobotida 595 ta texnikumda, jumladan 52 ta xususiy texnikumda, 329 ta yo'nalish bo'yicha 437,8 ming nafar yosh kasbga o'qitilgani qayd etilgan. Ushbu ko'rsatkich kasbiy ta'lim tizimining mamlakat mehnat resurslarini shakllantirishdagi real miqyosini ko'rsatadi.

Bundan ham muhim ko'rsatkich shundaki, 67,4 ming nafar o'quvchi 17 040 ta ish beruvchi bilan hamkorlikda 140 ta kasb bo'yicha dual ta'limga jalb qilingan. Bu holatda ta'lim dasturining bir qismi bevosita ish beruvchi korxona faoliyati bilan bog'lanadi. Demak, o'quvchi kasbiy bilimni faqat texnikumda emas, balki real ishlab chiqarish muhitida ham egallaydi.

Mazkur raqam mavzuning asosiy muammosini ham ko'rsatadi: kasbiy ta'lim dasturi qanchalik amaliyotga yaqin bo'lsa, bitiruvchining mehnat bozoriga kirish imkoniyati shunchalik oshadi. Shu sababli dual ta'limni kengaytirish kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozori bilan bog'lashning eng muhim mexanizmlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Ish beruvchilar ta'lim jarayoniga bevosita jalb qilinmoqda

2025-yil yakunlari bo'yicha yana bir muhim natija dual ta'limni rivojlantirish maqsadida hududlarda 4 mingdan ortiq hokimlik va ish beruvchi korxona rahbarlari ishtirokida o'quv seminarlari tashkil etilganidir.

Bu oddiy tashkiliy tadbir sifatida emas, balki ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi institutsional aloqani kuchaytirish mexanizmi sifatida baholanishi kerak. Chunki ish beruvchining ta'lim jarayonidagi ishtiroki o'quv dasturida qaysi amaliy ko'nikmalar ustuvor bo'lishi kerakligini aniqlashga imkon beradi.

Xorijiy ta'lim dasturlarini joriy etish

Kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozoriga moslashtirish faqat mahalliy ish beruvchilar ehtiyojini hisobga olish bilan cheklanmayapti. Rasmiy hisobotga ko'ra, 47 ta texnikumda Germaniya, Shveysariya va Janubiy Koreya bilan hamkorlikda 4 149 nafar o'quvchini xalqaro ta'lim dasturlari asosida o'qitish yo'lga qo'yilgan.

Bundan tashqari, xalqaro tashkilotlar bilan 100 ta texnikumda 37 ta kasb bo'yicha xorijiy ta'lim dasturlarini joriy etish yuzasidan kelishuvlar amalga oshirilgani va hamkorlikka Germaniya, Buyuk Britaniya, Shveysariya hamda Xitoyning 11 ta tashkiloti jalb etilgani qayd etilgan.

Buning mazmuni shundan iboratki, kasbiy ta'lim dasturlari faqat ichki mehnat bozori uchun emas, balki xalqaro mehnat bozorida talab qilinadigan kompetensiyalarni shakllantirish nuqtayi nazaridan ham qayta ko'rib chiqilmoqda.

Xorijiy tillar ham kasbiy tayyorgarlikning bir qismiga aylanmoqda

Mehnat bozorining xalqaro tus olayotgani kasbiy ta'lim dasturlarida xorijiy tillarga bo'lgan talabni ham o'zgartirmoqda. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 124 ta texnikumda 2 968 nafar o'quvchi ingliz, nemis, koreys, rus, turk va yapon tillariga o'qitilgan. 9-sinf negizida o'qitiladigan xorijiy til fani hajmi esa 180 soatdan 600 soatgacha oshirilgan.

Bu holat kasbiy kompetensiya tushunchasining kengayib borayotganini ko'rsatadi. Zamonaviy mehnat bozorida ayrim texnik yoki xizmat ko'rsatish kasblarida faqat professional bilimning o'zi yetarli emas; xorijiy til, raqamli savodxonlik va kommunikativ kompetensiyalar ham ishga joylashish imkoniyatiga ta'sir qiladi.

2026-yilda 70 foiz amaliyot va 30 foiz nazariya modeliga o'tish

2026-yil iyul oyida Kasbiy ta'lim agentligining rasmiy portalida texnikumlarda 70 foiz amaliyot va 30 foiz nazariya tamoyiliga asoslangan dual ta'lim modelini joriy etish haqida ma'lumot e'lon qilindi.

Bu mavzu uchun juda muhim misoldir. Chunki bu yerda gap shunchaki "amaliyotni kuchaytirish" haqida emas, balki ta'lim vaqtining nisbatini o'zgartirish orqali o'quvchini real kasbiy faoliyatga yaqinlashtirish haqida ketmoqda.

Ilmiy nuqtayi nazardan, bunday model kasbiy ta'limni "bilim berish" modelidan "kasbiy faoliyatga tayyorlash" modeliga o'tkazish tendensiyasini kuchaytiradi. Biroq uning samaradorligi amaliyotning sifati, korxonaning

imkoniyatlari, ustoz va ishlab chiqarishdagi mentoring tayyorgarligi hamda amaliy kompetensiyalarni baholash tizimiga bevosita bog'liq.

Xorazmdagi real amaliy misol

2026-yil 17-avgustdagi rasmiy ma'lumot bunga konkret hududiy misol bo'la oladi. Urganch shahrida Xorazm ilg'or kasbiy mahorat texnikumi va uning hududida Kasblar shaharchasi tashkil etilgan. Loyiha uchun davlat budjetidan 72,4 milliard so'm ajratilgan, majmua 5,2 gektar maydonni egallaydi va 1 100 o'ringa mo'ljallangan. Unda zamonaviy o'quv ustaxonalari ham tashkil etilgan. Rasmiy xabarda ushbu markazning

maqsadi mehnat bozori talablariga mos zamonaviy bilim va amaliy ko'nikmalarga ega o'rta bo'g'in mutaxassislarini tayyorlash, ish beruvchilar ehtiyojini ta'lim bilan uyg'unlashtirish va dual ta'limni kengaytirish ekani ko'rsatilgan.

Bu misol kasbiy ta'lim dasturlarini moslashtirishning moddiy-texnik tomonini ham ko'rsatadi. Ya'ni zamonaviy o'quv dasturini ishlab chiqishning o'zi yetarli emas; o'quvchi shu dasturda nazarda tutilgan kompetensiyalarni egallashi uchun tegishli ustaxona, laboratoriya, uskuna va ishlab chiqarish muhitiga yaqin sharoit ham mavjud bo'lishi kerak.

Rasmiy ko'rsatkichlar O'zbekistonda katta hajmdagi ishlar amalga oshirilayotganini ko'rsatadi. Biroq ushbu raqamlar ta'lim dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga to'liq moslashtirish muammosi hal bo'lganini anglatmaydi.

Birinchi muammo mehnat bozoridagi talabning tez o'zgarishi. Kasbga bo'lgan talab bugun mavjud bo'lsa, texnologik yoki iqtisodiy o'zgarishlar natijasida bir necha yil ichida boshqa kompetensiyalar talab qilinishi mumkin. Shuning uchun ta'lim dasturini faqat bir marta ishlab chiqib, uzoq vaqt o'zgartirmaslik zamonaviy mehnat bozori sharoitida samarali emas.

Ikkinchi muammo ish beruvchi bilan hamkorlikning sifat masalasi. Rasmiy hisobotda 17 040 ta ish beruvchi bilan dual ta'lim hamkorligi qayd etilgan. Biroq

hamkorlikning mavjudligi o'z-o'zidan barcha korxonalarda o'quvchi aynan kerakli kompetensiyalarni egallayotganini anglatmaydi. Amaliyotning mazmuni, mentorlarning malakasi, foydalaniladigan uskunalar va o'quvchining faoliyatini baholash mexanizmlari alohida nazorat qilinishi kerak.

Uchinchi muammo ta'lim dasturi bilan ish joyidagi real texnologiyalar o'rtasidagi tafovut. Zamonaviy uskuna bilan ishlash uchun o'quvchi texnikumdagi laboratoriyada o'rgangan bilimlarini korxonadagi real uskunada qo'llay olishi kerak. Agar texnikumning moddiy-texnik bazasi eskirgan bo'lsa, eng yaxshi ishlab chiqilgan o'quv dasturi ham kutilgan natijani bermasligi mumkin.

To'rtinchi muammo pedagoglarning yangi ishlab chiqarish texnologiyalariga moslashishi. 2025-yil yakunlarida 6 609 nafar pedagogning malakasi baholangan, 2 365 nafariga malaka toifasi berilgan va 3 433 nafar texnikum rahbari hamda pedagog xodimlarining malakasi oshirilgan. Bu ko'rsatkich pedagog kadrlar kompetensiyasini yangilash ham kasbiy ta'limni mehnat bozori bilan moslashtirishning alohida tarkibiy qismi ekanini ko'rsatadi.

Beshinchi muammo ta'lim dasturining samaradorligini faqat bitiruvchilar soni bilan emas, ularning keyingi bandligi bilan baholash zarurati. Kasbiy ta'limning yakuniy natijasi o'quvchi nechta fan o'zlashtirgani emas, balki uning tegishli kasb bo'yicha ish topishi, ish beruvchi talab qilgan vazifalarni bajara olishi va mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lishidir.

XULOSA

O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish bo'yicha ishlar endilikda faqat rejalashtirish darajasida emas, balki real tizimli o'zgarishlar shaklida amalga oshirilmoqda. Buning dalillari sifatida 49 ta talab past kasbning tugatilishi, 97 ta yangi zamonaviy kasbning joriy qilinishi, 67,4 ming nafar o'quvchining 17 040 ta ish beruvchi bilan dual ta'limga jalb etilishi, 47 ta texnikumda xalqaro ta'lim dasturlarining yo'lga qo'yilishi, 100 ta texnikumda 37 ta kasb bo'yicha xalqaro dasturlarni joriy etish

bo'yicha kelishuvlar, shuningdek 2026-yilda 70:30 nisbatidagi amaliyotga yo'naltirilgan dual modelning ilgari surilishini ko'rsatish mumkin.

Shu bilan birga, hozirgi bosqichni "muammo to'liq hal qilindi" deb emas, balki ta'limni mehnat bozori bilan qayta bog'lashning faol amaliy bosqichi deb baholash ilmiy jihatdan to'g'riroqdir. Chunki tizimda yangi kasblar joriy qilinmoqda, talab past kasblar chiqarilmoqda, ish beruvchilar jalb etilmoqda, dual ta'lim kengaymoqda va xalqaro dasturlar kiritilmoqda. Endigi asosiy vazifa ushbu miqdoriy o'zgarishlarni ta'lim sifati va bitiruvchilarning real bandlik natijalariga aylantirishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-oktabrdagi PF-158-son Farmoni. "Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida". LexUZ
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 27-martdagi 157-son qarori. "Davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablarini ishlab chiqish hamda joriy etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". LexUZ hujjati
3. O'zbekiston Respublikasi Kasbiy ta'lim agentligi. "Hisobotlar: Kasbiy ta'lim agentligining 2025-yil natijalari". O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali, 2026-yil. Kasbiy ta'lim agentligi rasmiy hisoboti
4. O'zbekiston Respublikasi Kasbiy ta'lim agentligi. Kasbiy ta'lim tizimida dual ta'lim, ish beruvchilar bilan hamkorlik va xalqaro ta'lim dasturlarini rivojlantirish bo'yicha rasmiy ma'lumotlar. O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali, 2026-yil. O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali